

hasznos tanácsokat. Súlyt helyez a gazdaságosságra is. Vázolja, hogy miként lehet a takarékosági követelményeknek legjobban megfelelni, mik a szállítási problémák elvi alapjai és a szállítási problémát hogyan lehet matematikailag kifejezni (zárt és nyílt szállítási problémák). Gyakorlati módszerrel egy hadosztály szállítási probléma megoldását vezeti le. A szállításokat a hadosztály utánpótló zászlóalj és a három dandár utánpótló századai hajtják végre három raktárból. A szállítási problémák megoldásában az elektronikus gépi adatfeldolgozó rendszerre kell támaszkodni. Ahol lehet, ott a Bundeswehr hadtáp szállítási rendszerét (Stratrass) kell igénybe venni, mivel ezúton sok anyagi eszköz takarítható meg.

Truppenpraxis, 1978. 1. sz. 34-44. pont

KÖNYVSZEMLE- ÚJ KÖNYVEK

Kövágó László:

Kisebbség-nemzetiség

című könyve. Napjaink politikai eseményei hol lappangva, hol nagyon is ijesztő látványossággal hívják fel a figyelmet arra a tényre, amit a szaktudomány az etnikai tudat, vagy a kisebbségi kérdés reneszánszának nevez. (Gondoljunk csak az ír vagy a baszk terrorista akciókra, az afrikai törzsi háborúkra, az amerikai indiánok vagy az ausztrál őslakók mozgalmaira, a flamand-vallón ellentétre – a példák sorát végelethatalanul szaporítnánk!) Maga a fogalom is rendkívül összetett. Kövágó részletesen ismerteti a terminológiai sokszínűséget, ami a jelenségek

megközelítési, értelmezési, de főként megoldási lehetőségeit jellemzi. Nem nyelvészeti zavar ez, hanem a sokféle ágazó valóságos problémák megoldatlanságának kíméletlenül éles tükre.

Kövágó összehasonlítást tesz a hajdani Népszövetség és az ENSZ kisebbség-politikája közt. Míg az előbbinek volt egy – ha nem is hatékony – kisebbségi koncepciója, bizottsága, addig az ENSZ lényegében még ma is az általános emberi jogok körébe utalná a megoldást. Jelentős állomásnak tekinthető az 1974 nyarán a jugoszláviai Ohriba összehívott ENSZ-szeminárium, „A nemzeti, etnikai és más kisebbségek emberi jogainak támogatása és védelme” címmel. A szerző résztvevője volt e tanácskozásnak, ismerteti annak lefolyását, és függelékében közreadja a konferencia ajánlásait. Ezen a nyomon elindulva tanulmányozhatjuk a kisebbségek típusainak meghatározására tett kísérleteket. Kövágó írja: „A nemzeti- és osztályozása, típusba sorolása különböző szempontok, kritériumok alapján lehetséges. Ezek részben azonosak lehetnek a nemzetek típusba sorolásainak kritériumaival. Ilyenek: földrajzi fekvés, a történelmi fejlődés fejlettség, társadalmi szerkezet, társadalmi-gazdasági rendszer stb.” Vannak azonban további speciális osztályozási szempontok is, ilyen pl. a mennyiségi, települési, állampolgársági, vallási, származás szerinti megkülönböztetés. Mindezek felvetik az asszimiláció, az integráció és konszolidáció – gyakran a lét vagy nemlét korántsem megoldott, még csak nem is szabályozott, sőt elméletileg sem tisztázott feladatait. Az immár két kiadásban megjelent könyv nagy segítséget nyújt e problémák alaposabb megértéséhez. Anyaggazdagsága, problémafeltáró jellege és időszerűsége miatt megkülönböztetett figyelmet érdemel.

(Kossuth Könyvkiadó 1976., 1977.)

Simai Mihály:

Az ENSZ és a világlételem

című tanulmánykötete is csak néhányat ragad ki a legnagyobbak közül. Erdemleges választ ad azoknak, akik alábecsülik az ENSZ jelentőségét, nem ismervén fejlődését, történelmét, tevékenységét, de azoknak is, akik túlbecsülik lehetőségeit, s azt várják, hogy egy minden konfliktust vagy feladatot megoldó „világkormány” szerepét töltsse be. A kötet témakörének felvázolása is mutatja, milyen szerteágazó ez a munka. Simai Mihály bevezető tanulmánya: „A globális problémák és az ENSZ lehetőségei”, az ENSZ tényleges szerepét világítja meg, s kitér a világszervezet megreformálását célzó vitákra is. Az ő írása zárja a kötetet arról, mit tehet az ENSZ a nemzetközi gazdasági kapcsolatok új rendszérért. Köves Vince az ENSZ és a lesterelés tárgykörét elemzi. Szabó Imre az emberi jogok ENSZ-deklarációinak fejlődését tárgyalja, Szilágyi Zoltán pedig a világszervezet szerepét a gyarmatosítás felszámolásában. Blahó András a világ népesedési gondjairól és az ENSZ ezzel kapcsolatos vizsgálatairól és lehetőségeiről ír. Ehhez kapcsolódik értelemszerűen Lipovecz Iván tanulmánya a világelelmzési helyzetről és kilátásairól. Bora Gyula és Krandler Árpád a környezetvédelemről, ezen belül a tengerek és óceánok tisztaságáról, az új tengerjogi rendezési irányzatokról adnak képet. Nehéz feladatot oldottak meg a szerzők, hogy az olvasók ismereteit szélesítsék, világlátásukat árnyaltabbá tegyék.

(Kossuth Könyvkiadó 1977.)

Örülünk minden olyan könyvnek, amely az események valamilyen fokú szintézisére törekszik, hiszen a napi hírek özönében néha már nem tudjuk megkülönböztetni a lényegest a lényegtelenről.

Berényi Pál:

Európa Helsinki után

c. tanulmánya is kulcskönyvnek tekinthető. Bár a belgrádi tanácskozás befejezése előtt jelent meg, ez semmit sem von le értékéből, sőt objektívbbé teszi annak megítélését. Az együttműködés és a konfrontáció két évének történelmével dokumentálja, hogy a Helsinkiben 1975 augusztus elsején aláírt záróokmány nem lett egyike a világtörténelem számos ünnepélyes, de senkit nem kötelező deklarációjának, hogy Helsinki szellemét – bárhogy is igyekeztek a nemzetközi enyhülés ellenségei – nem lehetett visszaparancsolni a palackba. Ismerteti a záródokumentum fogadtatásának visszhangját, s szól arról, hogy a nemzetközi munkásmozgalom – szövetségben más progresszív erőkkel – milyen jelentőséget tulajdonít annak, s miként építette bele politikájába. Részletesen tárgyalja a tíz alapelv realizálásának folyamatát. Egyezményeket, vitákat, kampányokat, a gazdasági és kulturális együttműködés eredményeit idézi, s bemutatja a katonai enyhülésnek a neutronfegyver megjelenésével súlyosbított bonyolult folyamatát. Áttekintést ad a Helsinkhez fűződő magyar politikai erőfeszítésekről, eredményeikről, s a konferencia hatásáról a világpolitika egészére. A gazdag tényanyag, a szuggesztív érvelés és a higgadt elemzés egyaránt erénye Berényi könyvének. Egyes fejezetei a pártmunkásnak adnak nagy segítséget olyan alapvetően fontos elvi összefüggésekről, mint az enyhülés és az osztályharc, illetve az ideológiai harc összefüggései. Sajátos taktikai vetülete ennek egyes nyugati hatalmak válogatása a „kosarak” között, az „emberi jogok védelme” címen üzött kampány. E kérdéskomplexumról Berényi könyve jóval többet közöl annál, mint amennyit pusztán a sajtóból megtudhatunk. (Kossuth Könyvkiadó 1977.)

A. G. Korjagin:

A szocializmus politikai gazdaságtanának időszzerű kérdései

c. tanulmánya a fejlett szocialista társadalom stádiumába lépett szovjet gazdaság időszzerű közgazdaságtani problémáit tárgyalja. Mit tartalmaz ma a társadalmi tulajdon fogalma, melyek a máris uralkodó vagy most kibontakozó új gazdasági törvényszerűségek, hogyan történt a tervszerűség és a szocialista újratermelés arányainak kialakítása a mai szocialista gazdaságban – ezek Korjagin könyvének fő rémái.

(Kossuth Könyvkiadó 1977.)

Murányi Mihály:

Társadalmi tudat – társadalmi ideológia

Az elmúlt hónapokban több, az ideológia problematikájával foglalkozó cikk jelent meg a Világosság hasábjain. Ezek sorát folytatja Murányi Mihály cikke.

A világnézet-világkép-ideológia kapcsolatát röviden jellemezve a cikk rámutat arra, hogy az ideológiák minősítésénél az „igaz” vagy „hamis” kategóriájának használata nem vezet kielégítő eredményre. Sokkal inkább alkalmas erre az „adekvát” és az „inadekvát” fogalom pár, melyekkel az mutatható ki, hogy egy ideológia mennyiben képes az adott kor lehetőségei közt a nembeliség és a partikularitás osztályviszonyokban rejlő ellentmondásos egységét megragadni. A tulajdonképpeni ideológia kritériumait keresve lehet azután feltárni az osztálytudat, az ezt kifejező tágabb eszmei integrációként megfogalmazó ideológia és a nem ideológiaszerű társadalmi tudati szerveződések közt fennálló különbségeket és kölcsönhatásokat.

Ennek alapján az ideológia képző-

désének három, egyidejűleg szükséges feltételét lehet megfogalmazni:

a) A társadalom osztályokra hasadásának olyan, viszonylag kiértelmezett szintje szükséges, amelyen a társadalmi tudat valami módon „irritálódik” e meghasadottság ténye által. Hogy ez a meghasadottság ne meghasadottságként tudatosuljon ahhoz egy „moderáló”, kompenzáló eszmei tényező, maga az ideológia szükséges.

b) Szükséges az is, hogy létezzék egy olyan partikularitás (osztály, réteg, rétegek komplexuma), amely hordozója lehet az ideológiának.

c) Egy olyan eszmetermelő réteg s egy olyan teoretikus apparátus kialakítása, amely ennek a rétegnek a „szerszáma”, eszköze.

Jól látható e szükséges feltételeknek a problematikája a vallás és az ideológia viszonyában. A vallás a történelmi fejlődés egy szakaszán még nem ideológia, csupán a társadalmiság differenciálatlan tudatosságának objektivációs módja; az osztályokra hasadt társadalom esetében komplex ideológiává válhat (például a középkorban); jelenleg pedig ha nem tekinthető is a társadalmi cselekvés eszmei programját döntően meghatározó tényezőnek, mégis fontos szerepet játszhat az egyéni lét és a nembeliség kapcsolatának kifejezésében. A polgári társadalom evilági összefüggésekre támaszkodó ideológiai antropológiai fogalmak révén teszik a polgár tulajdonosságait „emberi lényegé”, s erre hivatkozva keresik e lényegnek megfelelő viszonylatokat. A marxizmus ott hoz gyökeresen újat, hogy az „emberi lényeg” alapját a társadalmi viszonyokban, azok történelmi mozgástörvényeiben tárja fel, s így alapozza meg tudományos ideológiáját. Ez az ideológia egyúttal önmagát történetileg megszüntető ideológia, bár mindaddig, míg az osztályviszonyokat fel nem számolják,

ideológiaként funkcionálva az osztályviszonyok ösztönösreflexióiként hamis tudati elemeket is magában foglalhat. Ezeknek az elemeknek a meghaladása a marxizmus tudományos ideológiaként való funkcionálásának alapfeltétele. (Társadalmi Szemle 1978. 7. szám).

Kósa Erzsébet:

Az életmód változásának néhány kérdése – különös tekintettel a családra

A hazai szakirodalomban a szocialista életmód meghatározására, normatív oldalról történő leírására vagy modellezésére törekvő írások vannak túlsúlyban. A cikk az életmód változásainak mechanizmusával (illetve ennek vizsgálati elemeivel és módszereivel) foglalkozik, s ezen belül is elsősorban azt kutatja, hogyan megy végbe az életmód változása a családban.

Az életmód marxista megközelítésénél szinte mindenki a cselekvésből indul ki, és hangsúlyozza annak komplexitását. Ezen túlmenően azonban már nagyon az értelmezési eltérések. Vannak, akik szerint az életmód az egyéni cselekvések, mások szerint az egyes csoportok tevékenységének rendszere. Az életmód fogalma értelmezhető az egyén, a kiscsoportok és a makrostruktúrák szintjén is, azzal a megközelítéssel, hogy minden konkrét esetben megfelelően elhelyezzük az adott cselekvési rendszert a társadalom szociális struktúrájának egészében. Ebben az esetben van értelme egyéni életmódról, családi életmódról, az egyes társadalmi rétegek életmódjáról beszélni (vertikális dimenzió).

A fogalom használatában fellelhető különbségek másik csoportja arra vonatkozik, hogy milyen tevékenységek tartoznak az életmódhoz, illetve melyek határozzák meg azt (horizontális dimenzió). Az egyes tevékenységi szférák külön-külön megragadott vonalai

az emberi cselekvésben nem egymás mellé helyeződnek, hanem egységes rendszerré ötvöződnek. Ebben a rendszerben a külön-külön elemzett tevékenységek összhatása többé-kevésbé eltérhet attól, amit az elkülönített vizsgálat során várhatónak ítélünk.

A vertikális és a horizontális dimenziókat együttesen a rendszerelméleti megközelítésben lehetne figyelembe venni. Így válna lehetővé a két dimenzióban nyert részeredmények szintézise; sőt az egyes csoportok sajátos életmódi problémáinak vizsgálata is eredményesebb lehetne.

Az életmód változásának folyamatát úgy lehetne megragadni, ha – természetesen és operacionális célokkal – elkülönítjük a cselekvés módjait (viszonyokat, értékorientációkat) az itt és most adott feltételektől. Az életmód feltételeit alkotó tényezők meghatározó szerepe semmiképpen sem értelmezhető mechanikusan. Am az életmód sem alakulhat tetszőlegesen, hanem csak a feltételek közötti lehetőségek cselekvési alternatíváiban. Ezeknek az alternatíváknak a figyelmen kívül hagyása azzal járna, hogy például feltételeznénk: a család életfeltételeinek, életszínvonalának megjavítása, a tárgyintézményi ellátottság szintjének emelése magával hozza a szocialista család életmódját.

Minden eddigi tapasztalat azt mutatja azonban, hogy pusztán a feltételek változása még csak elindítója lehet az életmód tényleges változásának, de nem azonos a változással. A munka jellege, a szakképzettség foka, a műszakbeosztás és általában a munkaidő, a különféle intézmények stb. a család mindennapi életének olyan külső környezetét alkotják, amelyek lényegesen meghatározzák azt. Ezért számbavételük ugyanolyan fontos, mint a tárgyi-dologi tényezők.

A család életmódját és az egyes rétegek, osztályok életmódja nem ugyan-

az a szintje a társadalmilag kialakult életmódnak. E strukturális szintek megkülönböztetése azért is szükséges, mert a család esetében egy-egy réteg, illetve osztály objektív helyzetének, életmódjának sajátos áttételéről, konkretizálásáról van szó. A család közvetíti és konkretizálja az egyén számára saját rétegének, osztályának objektív létfeltételeit, életmódját, annak kialakult cselekvési mintáit, viszonyait, értékorientációit; közvetíti az egyén számára a társadalmilag adott mozgás feltételeit, s az egyik rétegből a másikba való átlépés lehetőségeit.

(Társadalmi Szemle 1978. 7. szám)

Művészetpolitikánk időszzerű kérdései

Budapest, Kossuth Könyvkiadó

1977. 404. oldal

A könyvben közölt dokumentumok, cikkek és egyéb anyagok ismertetik a Magyar Szocialista Munkáspártnak a fejlett szocializmus építésének szakaszában alkalmazott kulturális politikáját. A gyűjtemény anyagai hangsúlyozzák az irodalomnak és a művészetnek az ideológiával való kapcsolatát, fontos szerepét az új ember nevelésében, a szocialista életmód kialakításában.

(Béke és Szocializmus 1978. 6. szám)

V. A. Prokugyin, L. Riha:

A tudományos-technikai forradalom és a szocialista integráció

A szovjet és a csehszlovák tudós arról ír, milyen fontos szerepet játszik a tudományos-technikai forradalom és a szocialista integráció.

A szerzők hangsúlyozzák, milyen nagy jelentőségük van a tudomány és technika fejlődésének irányítására vonatkozó lenini elveknek, továbbá a népgazdaság irányítása tudományos

alapjainak, konkrét példákat hoznak fel a szocialista országok eredményes együttműködésére a tervezés, az integrációs folyamatok bővítése és elmélyítése terén.

(Béke és Szocializmus 1978. 5. szám)

A béke és a háború problémái a tudományos-technikai forradalom körülményei között. A leszerelés történelmi szükségességé.

Bukarest

1977. 488. oldal

A könyv a Román Szocialista Köztársaság Akadémiája, a Társadalom és Politikai Tudományok Akadémiája és a nemzetvédelmi minisztérium által rendezett tudományos ülésanyagait tartalmazza. A szerzők, a békéért és a leszerelésért vívott küzdelem kérdéseinek széles körét elemezve, e kérdéseket a tudományos-technikai forradalommal szoros kapcsolatban szemléltetve vizsgálják a fegyverkezési hajszát politikai, gazdasági, társadalmi és ökológiai következményeit, a honvédelem kérdéseit; bemutatják a szocialista országok harcát a tevékeny nemzetközi együttműködésért, az imperiaizmus háborús előkészületei ellen.

(Béke és Szocializmus 1978. 6. szám)

V. Sova:

Az életszínvonal és tervezése

Az életszínvonal fogalmának tartalmát tagolva a szerző rámutat ennek konkrét történelmi meghatározottságára, és hangsúlyozza, hogy a nép anyagi jólétének további emelése a szocializmusban a társadalom tervszerű gazdasági fejlesztésének a célja. Megmutatja, hogy az életszínvonal emelése a szocializmus körülményei között elősegíti az ember szükségleteinek komplex kielégítését, a szocialista életmód for-

málását és a személyiség sokoldalú fejlődését.

(Béke és Szocializmus 1978. 7. szám)

E. Wimmer:

Demokrácia, osztálybarc

E. Wimmer, Ausztria Kommunista Pártja KB Politikai Bizottságának tagja a demokrácia kérdései körül fo-

lyó ideológiai küzdelemmel szoros összefüggésben elemzi a jelenkori osztályharc törvényszerűségeit és sajátosságait. A szerző, megvilágítva a polgári demokrácia lényegét, szembeállítja vele a szocialista demokráciát, bírálja az elvont „demokratikus eszménynek” az osztrák szocialisták vezetői által terjesztett koncepcióit.

(Béke és Szocializmus 1978. 7. szám)